

Г.М.АБРАМОВИЧ,
старший викладач;
Г.Й.СІГІНШИНА,
старший викладач
(м.Хмельницький)

Педагогічні умови формування у дітей ціннісного ставлення до природи в умовах естетизації освітнього простору

Визначено педагогічні умови формування у дітей ціннісного ставлення до природи, початкових уявлень про її естетичну цінність. Формування ціннісно-естетичного ставлення дітей до природи представлено в певній алгоритмізації. Виділено основні еталони, які слід засвоїти дітям дошкільного віку під час спілкування з довкіллям. Обґрунтовано поняття «абетка емоцій» та вказано на роль дорослих в її засвоєнні дітьми. Також звернено увагу на ефективні шляхи активізації формування в дітей ціннісного ставлення до природи і акцентовано на впровадженні народних природознавчих традицій в роботі дошкільних закладів.

Ключові слова: педагогічні умови, естетизація, освітній простір, ціннісне ставлення.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Концепція гуманітарної освіти України наголошує на різноманітності засобів і форм організації навчально-виховного процесу на засадах диференціації та інтеграції, пошуку нових підходів до структурування знань як способу цілісного розуміння та пізнання світу, залучення до літератури, музики, активного пізнання оточуючого світу, зокрема природи.

У наш час важливими складовими поступу суспільства є розвиток особистості і розвиток нації. Майбутнє української нації залежить від змісту цінностей, які закладаються в дитину, в її свідомість, і від того, якою мірою духовність стане основою її життя. Тому неабияке значення має процес пошуку шляхів розвитку системи виховання громадянина-патріота, формування національних та естетичних цінностей у підростаючого покоління.

Аналіз досліджень і публікацій... На важливість естетичного виховання підростаючого покоління вказували прогресивні діячі України: Б.Грінченко, М.Грушевський, М.Драгоманов, І.Огієнко, Г.Сковорода, С.Русова та ін.

Над проблемою формування естетичних почуттів працювали чимало педагогів сьогодення, серед яких В.Кузь, З.Сергійчук, М.Стельмахович, Є.Сявавко, Н.Лисенко, Т.Поніманська.

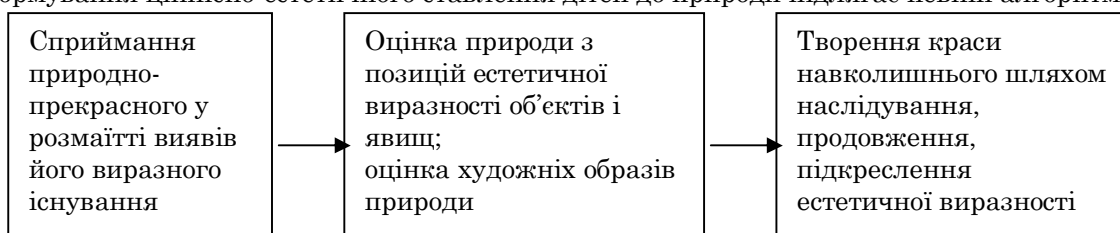
Про необхідність цілеспрямованої роботи із використання природи як засобу естетичного виховання дітей наголошували видатні педагоги і вчені минулого і сучасності: К.Ушинський, А.Макаренко, В.Сухомлинський, Л.Калуська, Г.Тарасенко, А.Богущ, Н.Поліщук, Н.Рогальська та ін.

Формування цілей статті... Метою статті є опис педагогічних умов формування у дітей ціннісного ставлення до природи в умовах естетизації освітнього простору.

Виклад основного матеріалу... Любов до природи трактується як яскраво виражене емоційно-ціннісне ставлення до неї на засадах альтруїстичного захоплення її естетичною виразністю. Естетичне ставлення до природи – це функція естетичної культури особистості, обумовлена соціально-економічними умовами та культурно-історичними традиціями, реально виявляється як єдиний процес споглядання природно-виразного (сприймання, переживання, оцінки) та творення за законами природної гармонії [1].

Початкові уявлення дітей про естетику природи тлумачаться як вияв здатності до емоційного переживання краси природи, достатньо розгорнутої його оцінки, до розуміння художнього відтворення природи в мистецтві, а також як уміння виявляти особистісне бачення природи у власній творчій діяльності [2; 3].

Формування ціннісно-естетичного ставлення дітей до природи підлягає певній алгоритмізації:

Серед найвагоміших педагогічних умов, які забезпечують формування у дітей естетичного ставлення до природи, є наступні:

1. Системність естетико-педагогічних впливів на особистість дошкільника, яка досягається наскрізним використанням природи як фактора художньо-естетичного виховання в умовах ДОЗ, а також дотримання основних принципів організації взаємодії дошкільника з природою, як-от:

– принцип природодоцільності. Дитина задовольняє власні потреби щодо пізнання природного довкілля, взаємодіючи з його компонентами. Інформація має бути спрямована на формування в неї цілісної картини світу. Саме цим обумовлений у Базовому компоненті розподіл його за субсферами «Природа планети Земля» та «Природа Космосу». Дошкільнята мають вчитися жити в країні можливого екологічного лиха, зорієнтовані на його подолання і безпечну для особистого здоров'я поведінку [2].

– принцип культуровідповідності. Передбачається оволодіння основами екологічної культури, набуття особистісного утворення – екологічної вихованості, яка проявляється у свідомості, діяльності, поведінці в емоціях та почуттях. Важливо навчити дитину бути помірною у взаємодії з рослинами і тваринами, зокрема, не нав'язувати своїх ігор свійським тваринам, корегувати особисту поведінку відповідно до їхніх реакцій на вигук, на дотик [6].

– принцип гуманізму. Йдеться про оволодіння правилами гуманної взаємодії з компонентами природного довкілля. Дорослі мають навчити дітей визнавати право на існування кожного компонента природи поза особистими симпатіями та антипатіями й самі мають так поводитися. Належить якнайшвидше відкинути прагматичний підхід до цінності компонентів природи з позицій «корисне» – «шкідливе», «потрібне» – «не потрібне». Натомість слід реалістично оцінювати їхній вплив на дитину з позицій «безпечно» - «небезпечно». Саме в дошкільному віці дитина має оволодіти основами безпечної взаємодії з оточенням [10].

– принцип варіативності передбачає створення в умовах дошкільного закладу екологічного розвивального предметного середовища, діяльність у якому забезпечить компетентність дітей у сфері «Природа». У приміщенні дитсадка мають бути групові куточки з живими, а не штучними квітами, кімната (кабінет) природи, зимовий сад. На озелененій території доцільно влаштувати город, квітник, сад з плодовими деревами та кущами, варто також прокласти екологічну стежину з різноманітними ділянками, зокрема з діляночкою незайманої природи [1].

2. Організація дитячого спілкування з природою на засадах гуманізму.

Лише у спілкуванні з живим світом дитина має змогу заглиблюватись у безмежне багатство природних явищ, у їхню невичерпну красу. Вона вбирає у себе барви, звуки й пахощі природи, прагне розкрити таємниці довкілля, захоплюється загадковістю, співчуває всьому живому, одухотворяє його. Тут виявляються особливості її ставлення не лише до компонентів природи, а й до самої себе [11].

Спілкування з природним довкіллям спільно з дорослими допомагає дітям оволодіти емоційною регуляцією поведінки, засвоювати її еталони. А саме:

– бути добрим до рослин і тварин, доброзичливо звертатися до них, лагідно торкатися листя, кори, квітки, шерсті тварин, пір'я птахів, не робити різких рухів біля них аби не злякати, не потривожити;

– стримувати бажання надокучати тваринам, особливо тим, які легко потрапляють до рук (комахам, дощовим черв'якам, молюскам, земноводним, беззахисним пташеняттям, дитинчатам свійських тварин);

– виявляти співчуття природній біді в довкіллі (наприклад, голодна кішка довго й голосно нявчить, срібляєте павутиння порвала гілка, стебло ромашки густо вкрите попелицями тощо).

– принцип активності. У взаємодії з природним довкіллям дитина – активний суб'єкт. Через спілкування, спостереження, експериментування, гру, природоохоронну та мистецьку діяльність дитина набуває корисного особистого досвіду. Вона має відчувати власну спроможність пізнавати світ і взаємодіяти з ним, розуміти те, що спостерігає, правильно висловлювати свої думки, озвучувати почуття. Показниками такої активності є емоційне сприймання природного довкілля, зважена самостійність у поведінці; навички практичного життя в природному довкіллі, гідність у ставленні до його компонентів; володіння засадами самозахисту, уміння долати труднощі [4].

– принцип художності. Процес спілкування дошкільників з природою варто послідовно звільняти від зайвого прагматизму. Натомість потрібно концентрувати дитячу увагу на естетично виразному. Щоденні прогулянки, свята й розваги, творчі години слід щедро наповнити художньо-естетичними акцентами [12].

3. Забезпечення належної емоційності та індивідуалізації сприймання дітьми природи.

Варто пам'ятати, що діти погано засвоюють те, що не зачіпає їхні почуття, не має для них особистісного значення. Тому важливо, щоб дитина сприймала об'єкти природи як суб'єкти. Щоб «увімкнути» цей психологічний механізм, при доборі інформації слід дотримуватися таких умов:

– по-перше, дошкільнят слід спочатку знайомити із зовні привабливими рослинами і тваринами.

– по-друге, ознайомлення з об'єктами природи має бути індивідуалізованим: найкраще формувати уявлення про конкретну рослину або тварину, а не про певний вид чи клас [7].

– по-третє, підвищенню пізнавального інтересу сприяє проведення в інформаціях про живі істоти паралелей з людиною: йдеться про влаштування гнізда, догляд за дитинчатами тощо. Потреба живих істот у збереженні певних умов для свого життя стає дітям ближчою, коли вона порівнюється з потребою людини в диханні, їжі, воді, житлі, у волі та безпеці [3].

– по-четверте, слід потужно одухотворювати об'єкти і явища природи в дитячій свідомості.

Осягаючи світ природи, дошкільнята наділяють його компоненти духовністю. Межа між казкою і реальністю існує, але вона пластична в грі чи в уяві. Віра в можливість безпосередньо звертатися до компонентів природи у дошкільнят легко співіснує з реальним підходом до пізнання довкілля. Такі підходи до розуміння природи певною мірою зберігаються у людини протягом усього життя [12].

4. Активізація художньо-творчих механізмів освоєння дитиною довкілля.

Всі види художньо-творчої діяльності підсилюють естетичну оцінку природи. Так, мовленнєвотворча діяльність дає дитині змогу вербально виявити власне захоплення світом природи. Складання казок, оповідань, невеликих віршиків концентрує увагу малюків на максимально виразному в природі.

Зображувальна діяльність (малювання, ліплення, аплікація) допомагає створити наочний образ, задіюючи праву півкулю головного мозку. За допомогою барв можна передати «настрій» річки: якщо вода чиста – річка весела, а коли забруднена – вона сумна [4].

Працюючи з природним матеріалом, діти пригадують, з якого дерева шишка, жолудь, суха гілочка, листочки, якими вони були раніше, навіщо вони потрібні деревам і кому стали у пригоді [7].

Музична діяльність сприяє вияву почуттів мовою звуків: шум води, шерхіт листя, завивання вітру, гудіння джмеля. У танці дитина може відтворити рухи тварини, рослини, об'єкта неживої природи. Художнє перевтілення в образ зі світу природи допоможе дитині відчувати його стан, ставши на якусь мить бджілкою, краплинкою води, сніжинкою.

Гарну можливість перевтілитись, а ще й одягнути яскравий костюм, надає дошкільнятам театралізована діяльність [6].

5. Залучення дітей до посильної практичної діяльності в природі з метою допомоги її об'єктам і мешканцям.

Слід розуміти, що морально-естетичні почуття залежать від вольової діяльності дитини, від її уміння долати труднощі на шляху до наміченого.

Вони пов'язані з практичною діяльністю дітей, спрямованою, зокрема, на створення сприятливих умов для життя рослин, хатніх тваринок – мешканців живого куточка у груповій кімнаті і на території дитсадку. Необхідно вчити дошкільнят розуміти, коли рослині погано, коли тварина сумує і коли їй добре. Значна роль має надаватися спостереженням для визначення стану рослини чи тварини за її зовнішніми ознаками. Набувши компетентності, діти свідомо долучаються до практичної діяльності щодо створення необхідних умов [10].

У спілкуванні з природним довкіллям дошкільнята вступають у взаємодію з рослинами, тваринами, явищами природи, у них збагачується емоційна сфера, відбувається становлення особистості.

У такому творчому процесі діти можуть оволодіти «абеткою» емоцій. Умова – доброзичлива атмосфера, в якій вони мають перебувати весь день; дорослі повинні бути щирими й такими ж безпосередніми, як діти.

6. Використання в естетико-виховному процесі народних природознавчих традицій.

Під народними природознавчими традиціями розуміється виховний досвід української нації, пов'язані з природою звичаї нашого народу, норми поведінки в природі, що склалися історично і передавалися з покоління в покоління засобами народного календаря, усної народної творчості, через обряди, свята тощо.

Впроваджувати народні природознавчі традиції в дитячому садку необхідно, але при цьому належить подбати, щоб розпочата справа була логічно розвинена і продовжена в початковій школі [9].

Екологічне виховання має відбуватися в творчому розвитку, з додержанням наступності у народних природознавчих традиціях. Враховуючи психологічні особливості дошкільнят, доцільно добирати різний зміст навчального матеріалу, який би поступово ускладнювався [1, с.2].

Багато народних легенд, повір'їв, не кажучи вже про казки, цілком доступні дошкільнятам, особливо коли в них йдеться про бережливе ставлення до живої і неживої природи.

Доцільно використовувати і такі прислів'я та приказки, які забороняють негативні дії у ставленні до природи: «Не брудни криниці, бо схочеш водиці», «Не псуй джерела – онуки проклянуть» [10].

Що стосується народних легенд, які практично пояснюють виникнення місцевих рослин і їх назви (наприклад: легенди про звіробій, кульбабу, деревій тощо), то їх відповідно до змісту занять можна використовувати як у дитячому садку, так і в початковій школі [10].

Аналогічній наступності необхідно дотримуватися при роботі із загадками. Для дошкільнят добирають загадки, у яких звеличується природа, звертається увага дітей на її красу та чарівність. Скажімо, весна – «пробуджує поля», «заквітчує гаї», сонце – «яснокриле», «життедайне»; ромашки – «сестрички із золотими очима та білими віями». Для дошкільнят використовують більш складні загадки, в яких показано, яку користь людині приносять тварини, рослини, птахи. Наприклад:

Навесні я тебе радую,
Влітку прохолоджую,
Восени годую,
А взимку грію.
(*Дерево*).

Широкі можливості у вирішенні проблеми екологічного виховання дає використання в навчальному процесі народних прикмет. Дошкільнята легко й з інтересом засвоюють, що «Перед дощем квіти пахнуть сильніше», «Як закриваються квіти кульбаби, календули – то на дощ».

Звісно, невід'ємною складовою комплексу народознавчого екологічного виховання є народні пісні та ігри. Ігри типу «Пташка в клітці», «Гуси», «Мак» завжди радо сприймаються дошкільнятами.

Дотримання вищезначених педагогічних принципів сприятиме успішному перебігу процесу формування у дошкільників естетичного ставлення до природи.

Серед ефективних шляхів активізації цього процесу ми виділяємо наступні:

- організацію безпосереднього контакту дошкільників з природою за законами гармонії;
- залучення дітей до художнього сприймання образу природи в мистецтві;
- організацію художньо-творчої діяльності дошкільників на теми природи з метою виявлення особистого ставлення до довкілля [1; 2; 3].

Сформуванню уявлення про цінність природи без живого контакту з нею практично неможливо, тим більше, коли йдеться про естетичну цінність довкілля. Це не потребує великих капіталовкладень чи енергозатрат. Найближче природне оточення може слугувати прекрасним матеріалом для педагогічної роботи з дітьми.

Висновки та перспективи подальших розвідок... Отже, використання окреслених педагогічних шляхів поглиблює весь процес естетичного сприймання природи дитиною, формує глибокі та системні знання про навколишній світ у його взаємозв'язках і залежностях.

Необхідно урізноманітнювати теми, методи, засоби та форми роботи для виявлення особистісних якостей дітей, їхніх задатків, нахилів та здібностей. Завдяки цьому діти матимуть можливість найкращим чином підготуватись до дорослого самостійного життя і легко адаптуватись у соціальному середовищі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». – К. : Світич, 2008. – 430 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні // Дошкільне виховання. – 1999. – № 1. – С. 6–19.
3. Годлевська В. Г. Вчити мислити серед природи (з досвіду впровадження творчої спадщини В. О. Сухомлинського) / В. Г. Годлевська // Початкова школа. – 1993. – № 10. – С. 33–39.
4. Запорожан З. Є. Природа – невичерпне джерело знань і почуттів / З. Є. Запорожан // Початкова школа. – 1997. – № 9. – С. 49–57.
5. Концепція дошкільного виховання в Україні. Проект. – К. : Освіта, 1993. – 16 с.
6. Крюкова Т. В. Природа і духовний світ дитини / Т. В. Крюкова // Початкова школа. – 1977. – № 10. – С. 35–39.
7. Організація спостережень в дитячому садку / упоряд. Ю. Харченко. – Харків : Освіта, 2007. – 144 с.
8. Плохій З. П. Пізнай природу і себе в ній: Зошит з екології для розвитку дітей 5-6 років / З. П. Плохій. – К. : Світоч, 2005. – 32 с.
9. Стельмахович М. Г. Народне дитинознавство / М. Г. Стельмахович. – К. : Т-во «Знання», 1991. – 48 с.
10. Сухомлинський В. Естетичне виховання і культура почуттів / В. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – К., 1977. – Т. 3. – С. 54.
11. Тарасенко Г. С. Як навчити дітей милуватися природою / Г. С. Тарасенко // Початкова школа. – 1992. – № 11–12. – С. 39–42.
12. Тарасенко Г. С. Дивосвіт / Г. С. Тарасенко. – К. : МПП «Центр», 1995. – 209 с.

Анотація

Г.М.Абрамович, Г.И.Сигинишина

Педагогические условия формирования у детей ценностного отношения к природе в условиях эстетизации образовательного пространства

В статье определены педагогические условия формирования у дошкольников ценностного отношения к природе, начальных представлений о её эстетической ценности. Представлена определенная алгоритмизация в формировании ценностно-эстетического отношения детей к природе. Выделены основные эталоны, которые следует усвоить детям дошкольного возраста в ходе общения с окружающей средой. Подано определение «азбука эмоций» и указано на роль взрослых в ее усвоении детьми. Также обращено внимание на эффективные пути активизации формирования у детей ценностного отношения к природе и акцентировано на использовании народных природопознавательных традиций в работе дошкольных учреждений.

Ключевые слова: педагогические условия, эстетизация, образовательное пространство, ценностное отношение.

Summary

G.M.Abramovich, G.U.Siginyshyna

Pedagogical Conditions of Forming Children's Evaluative Attitude toward the Nature in the Conditions of Educational Space Aestheticization

Pedagogical conditions of forming children's evaluative attitude toward the nature, initial representations about its aesthetic value are determined in the article. Forming children's evaluative attitude toward the nature is presented in a definite algorithmic. The certain standards which the children of preschool age need to learn during their touch the environment are accentuated. The meaning of concept «Emotions Alphabet» is submitted and the adults role at its learning by the children is accentuated. Besides the effective ways for activation of forming children's evaluative attitude toward the nature are noticed. The using of national nature learning traditions at the kindergartens is accented.

Key words: pedagogions conditions, aestheticization, educational space, evaluative attitude.

Дата надходження статті: «27» березня 2013 р.

УДК 378.147

В.П.АНДРІЄВСЬКА,
аспірантка
(м.Київ)

Структурування навчального матеріалу з дисципліни «Всесвітня історія» у вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації

Проаналізовано процес структурування змісту дисципліни всесвітньої історії, який полягає у системній побудові навчально-пізнавальної діяльності і спрямований на обробку, цільову орієнтацію наукової інформації та її адаптацію до навчальних умов. Розглянуто критерії та принципи відбору структурування навчального матеріалу, походження поняття «структуралізм». Визначається вплив процесу структурування змісту курсу «Всесвітня історія» на систематизацію, конкретизацію, поглиблення набутих знань і вмінь студентів у коледжах.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, коледж, студент, дисципліна «Всесвітня історія», структуралізм, структурування, навчальний матеріал, критерії, принципи, відбір, систематизація, конкретизація.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Проблема структурування, або структурного аналізу навчальних знань, сьогодні набуває особливої актуальності з огляду на необхідність їх моделювання з метою аналізу і практичного використання, особливо у процесі здобування історичних знань з дисципліни «Всесвітня історія» у вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації. Це зумовлює визначення нових підходів до змістовно-структурних та організаційно-дидактичних основ професійної підготовки фахівців, спрямованих на розвиток творчої особистості, формування її цінностей, культури діяльності. Зміст професійної підготовки молодшого спеціаліста найбільш повно відображається та реалізується у навчальній документації, розробка якої має здійснюватися відповідно до дидактичних принципів, які визначають відбір навчальної інформації, її структуру, зміст, взаємозв'язки між елементами під час створення навчальних планів, програм, підручників, навчальних посібників. Для того, щоб навчити студента рухатись у просторі ідей, фактів, понять, допомогти виробити цілісний погляд на світ, сформуванати